خراسان روزنامه صبح ایران
شنبه ۷ آذر ۱۴۰۵
۱۸ جمادی الثانی ۱۴۴۸ و ۲۸ نوامبر ۲۰۲۶
شماره ۲۲۲۰۵
sarasari.khorasanonline.ir

فقیه وحید خراسان

به مناسبت هفتمین روز ارتحال آیت‌ا... العظمی وحید خراسانی، در گفت‌وگو با آیت‌ا... علم‌الهدی با وجوهی از شخصیت علمی و اجتماعی این مرجع عالی‌قدر، بیشتر آشنا شدیم

گفت‌وگو
صادق غفوریان
روزنامه نگار

ساحت مرجعیت شیعی هفته گذشته با ارتحال آیت‌ا... العظمی حسین وحید خراسانی، یکی از برجسته‌ترین فقیهان و استادان برجسته کرسی اجتهاد در حوزه‌های علمیه، به سوگ نشست. جایگاه علمی این فقیه فقید تنها در آثار فقهی و اصولی اش خلاصه نمی‌شد؛ بلکه نگاه بلند و آینده نگر او در توسعه علوم و شعائر اسلامی، سبب ساز پرورش شمار چشمگیری از شاگردان مکتب امام جعفر صادق(ع) شد که اغلب آنان اکنون در کسوت تدریس سطوح عالی و کرسی اجتهاد در حوزه های علمیه و مناصب اثرگذار حضور دارند. زندگی علمی و تبلیغی آیت‌ا... وحید خراسانی با مشهد پیوندی دیرینه داشت؛ شهری که خاستگاه خانوادگی و آغاز فعالیت‌های تحصیلی و تبلیغی ایشان بود و بعدها در شکل‌گیری شخصیت علمی و اجتماعی‌شان نقشی مهم ایفا کرد. ما در مناسبت هفتمین روز ارتحال این فقیه وحید، به سراغ آیت‌ا... احمد علم‌الهدی، نماینده ولی فقیه در خراسان رضوی و امام جمعه مشهد و از شاگردان این مرجع عالی‌قدر رفتیم. آیت‌ا... علم الهدی در این گفت وگو از خاطرات آشنایی و شاگردی خود نزد مرحوم وحید می‌گوید و به ابعاد گوناگون شخصیت علمی و اجتماعی استادش می پردازد؛ از شیوه تدریس و شاگردپروری تا حضور در نهضت امام خمینی(ره) و دیدگاه‌های فقهی و سیاسی. همچنین، حواشی مراسم تشییع در مشهد و برخی دیگر از موضوعات، همه مباحث این گفت وگو است.

ابتدا از جنابعالی تشکر می‌کنیم که فرصت دادید در مجال و موضوعی دیگر باب گفت وگو فراهم شود. طبیعتا، دانستن بیشتر از آیت ا... وحید خراسانی وابعاد علمی واجتماعی ایشان برای بخشی از جامعه وعلاقه‌مندان قابل توجه است که ما در این گفت وگو آن را دنبال می کنیم. برای آغاز، علاقه‌مندیم پیشینه‌ای از نحوه آشنایی و مدت‌زمان حضورتان در درس مرحوم آیت‌ا... وحید بگویید.

آشنایی بنده با ایشان به حدود سال ۱۳۴۰ یا پیش از آن بازمی‌گردد؛ زمانی که ایشان از نجف اشرف به مشهد مشرف شدند و درس‌های سطح عالی همچون مکاسب را تدریس می‌کردند. در آن زمان، ما سن کمی داشتیم و در سطح مقدمات و ادبیات بودیم و در سطح درس ایشان نبودیم، تا این‌که نهضت امام خمینی(ره) آغاز شد.

در آغاز نهضت، ما جزو طلبه‌های نوجوان و جوان بودیم که در فعالیت‌های انقلابی، توزیع اعلامیه‌ها و امور مرتبط با نهضت تلاش می‌کردیم. آشنایی مستقیم من با ایشان از طریق تشویق خاصی بود که ایشان در حق بنده داشتند. ماجرا از این قرار بود که مرحوم آیت‌ا... منتظری به کاشمر تبعید شده بودند و در مسیر، توقفی دوسه روزه در مشهد داشتند. مرحوم آیت‌ا... سعیدی خراسانی، پدر بزرگوار تولیت فعلی حرم مطهر حضرت معصومه(س)، ایشان را همراهی می‌کردند. در این مدت، آن‌ها در منزل مرحوم حاج میرزا مهدی سیرجانی پدر آقایان سیدمهدی و سیدجعفر طباطبایی در پایین خیابان ساکن بودند. ما نیز جزو جوانانی بودیم که در انتشار بیانیه‌ها و فعالیت‌ها فعال بودیم و مرحوم آقای سعیدی به ما توجه ویژه‌ای داشت؛ چون با اخوی های بنده رفاقت داشتند، از این طریق من را هم می شناختند.

فقهی و اصولی ایشان چه بود؟

مرحوم آیت‌ا... وحید در امر تدریس ابتکارات بی‌نظیری داشتند که نظیر آن را در استادی ندیده‌ایم. ایشان نقش بزرگی در تحول متدولوژی علوم اسلامی ایفا کردند؛ به‌گونه‌ای که می توان گفت ایشان با قدرت تحلیل، ابتکارات و طرح قواعد اصولی در درس، «اصول فقه» را به «متدولوژی علوم اسلامی» تبدیل نمودند.

> درباره موضوع نماز که گفته شد ممانعتی صورت گرفته، از اساس دروغ بود چنین قراری وجود نداشت و کسی به بنده نگفته بود که نماز بخوانم یا نخوانم. نماز میت در قم اقامه شده بود و همان کافی بود. البته خوب بود که به واسطه حضور جمعیت عظیم ارادتمندان آیت‌ا... وحید، در مشهد نماز خوانده می شد اما قرائت نماز میت که منحصر به بنده نیست؛ بزرگان و اساتیدی همچون آیت‌ا... مروارید و آیت‌ا... سیدان تشریف داشتند و می‌توانستند نماز را اقامه کنند

هنگامی که مرحوم آیت‌ا... وحید خراسانی برای دیدار با آیت‌ا... منتظری به آن منزل تشریف آوردند، بنده را که طلبه‌ای نوجوان بودم و با شور و نشاط فعالیت می‌کردم، مورد تشویق قرار دادند. ایشان با بیان گرم خود تأکید کردند که کار اصلی و رسالت خطیر برعهده شما جوانان است و باید در مسیر پیگیری انقلاب و نهضت امام(ره) استوار بمانید. این تشویق مؤثر، انگیزه بزرگی برای ما ایجاد کرد و نقطه آغاز ارتباط مستقیم بنده با ایشان بود. ایشان پس از مدتی مجدداً به نجف بازگشتند.

در مقطع دوم حدود سال ۱۳۴۹ شمسی حضور ایشان در مشهد، بنده شاگردشان شدم و مباحث اصول فقه، از جمله مبحث الفاظ را در محضر ایشان تلمذ کردم. هنگامی که به بحث مشتق رسیدیم، ایشان تصمیم گرفتند به قم عزیمت کنند. هرچند بنده و سایر طلاب بسیار تلاش کردیم تا ایشان در مشهد بمانند زیرا آیت‌ا... میلانی درس فقه داشتند اما سال‌ها بود که به دلیل کسالت درس اصول را تعطیل کرده بودند و ما استاد اصول نداشتیم؛ اما مقدور نشد. ایشان برای این که به آغاز سال تحصیلی قم برسند، باقی‌مانده بحث مشتق را در تابستان در منزل اجاره‌ای خود واقع در کوچه بازارچه حاج آقاجان تدریس کردند تا درس به اتمام برسد و سپس به قم تشریف بردند.

پس از عزیمت ایشان، از محضر مرحوم آیت‌ا... حاج میرزا مهدی فلسفی که از تهران به مشهد آمده بودند، بهره‌مند شدیم. ایشان نیز به بنده محبت فوق‌العاده‌ای داشتند. پس از انقلاب در دوران اقامت بنده در تهران هرگاه به قم سفر می‌کردم، برای عرض ادب به محضر آیت‌ا... وحید می‌رسیدم. ارتباط ما با ایشان برقرار بود تا این که در جریان فتنه سال ۱۳۸۸، به دلیل موضع‌گیری‌های برخی اطرافیان ایشان، شرایط به گونه ای شد که ترجیح دادم به دفتر ایشان نروم. هرچند در یکی دو سفر که به مشهد تشریف آوردند، ایشان را زیارت کردم. با این حال، شخصیت برجسته ایشان همواره در دل ما جای دارد.

جناب علم الهدی، در خصوص جایگاه علمی ایشان در حوزه علوم اسلامی از جمله فقه و اصول، نکات متعددی از سوی علما و بزرگان که اغلب از شاگردان ایشان بودند مطرح شده است. از دیدگاه شما مهم‌ترین ویژگی علمی ایشان چه بود؟

مرحوم آیت‌ا... وحید، از محضر مرحوم آیت‌ا... حاج میرزا مهدی فلسفی که از تهران به مشهد آمده بودند، بهره‌مند شدیم. ایشان نیز به بنده محبت فوق‌العاده‌ای داشتند. پس از انقلاب در دوران اقامت بنده در تهران هرگاه به قم سفر می‌کردم، برای عرض ادب به محضر آیت‌ا... وحید می‌رسیدم. ارتباط ما با ایشان برقرار بود تا این که در جریان فتنه سال ۱۳۸۸، به دلیل موضع‌گیری‌های برخی اطرافیان ایشان، شرایط به گونه ای شد که ترجیح دادم به دفتر ایشان نروم. هرچند در یکی دو سفر که به مشهد تشریف آوردند، ایشان را زیارت کردم. با این حال، شخصیت برجسته ایشان همواره در دل ما جای دارد.

جناب علم الهدی، در خصوص جایگاه علمی ایشان در حوزه علوم اسلامی از جمله فقه و اصول، نکات متعددی از سوی علما و بزرگان که اغلب از شاگردان ایشان بودند مطرح شده است. از دیدگاه شما مهم‌ترین ویژگی علمی ایشان چه بود؟

مرحوم آیت‌ا... وحید در امر تدریس ابتکارات بی‌نظیری داشتند که نظیر آن را در استادی ندیده‌ایم. ایشان نقش بزرگی در تحول متدولوژی علوم اسلامی ایفا کردند؛ به‌گونه‌ای که می توان گفت ایشان با قدرت تحلیل، ابتکارات و طرح قواعد اصولی در درس، «اصول فقه» را به «متدولوژی علوم اسلامی» تبدیل نمودند.

حاج آقا، در همین بخش، از نقش و جایگاه مرحوم آقای وحید در دوره مبارزات انقلاب اسلامی بگویید.

در دوران مبارزه و انقلاب اسلامی نیز ایشان نقش‌های برجسته‌ای ایفا کردند. از جمله منبر معروف ایشان پیش از پیروزی انقلاب در تهران، تحلیل دوران ستم‌شاهی و فساد دربار شاه با استناد به «تحلیل زنبور عسل» بود که بازتاب بسیار گسترده‌ای در تهران و سایر شهرها داشت و حرکتی مبارزاتی و قدرتمند به شمار می‌رفت. ایشان تا پایان عمر پربارشان همواره همراه امام خمینی(ره) و انقلاب اسلامی بودند.

شاید ایشان گاهی گلایه‌هایی از برخی مسئولان یا سیستم داشتند چنان‌که مردم و سایر مراجع نیز ممکن است گلایه‌مند باشند؛ اما نسبت به اصل انقلاب اسلامی از حساسیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بودند. برای نمونه، نوه مرحوم مهندس سجادی نقل می‌کرد که: «به همراه پدربزرگم به منزل آیت‌ا... وحید رفتیم؛ ایشان به پدربزرگم فرمودند: آقای سجادی، من سیاسی نیستم، اما این سخن را از روی مبنای فقهی خود می‌گویم: تضعیف نظام و تضعیف آقای خامنه‌ای، حرام مسلم و قطعی است.»

ایشان تا آخرین لحظه پای انقلاب ایستاده بودند؛ هرچند متأسفانه برخی افراد تلاش کردند ایشان را از منهای انقلاب معرفی کنند.

سوال بعدی ما، موضوع شاگردپروری در مکتب مرحوم آقای وحید است؛ امروز همه می دانیم که بخش وسیعی از استادان برجسته حوزه‌های علمیه، از شاگردان ایشان هستند. در این باره بگویید.

حقیقتا از ویژگی‌های بارز آیت‌ا... وحید، قدرت بی‌نظیر ایشان در «شاگردپروری» بود. اگر بخواهیم مجموعه‌ای از حوزه درس بزرگان را حتی در یک قرن اخیر بررسی کنیم، شاید هیچ مدیری به اندازه ایشان نیروگاه امام زمان(عج) را اداره نکرده است. امروز وقتی اکثر مجتهدان و مدرسان برجسته را بررسی می کنیم، می بینیم از شاگردان ایشان بوده‌اند.

حاج‌آقا، نکته‌ای که این روزها در برخی نقل ها مطرح می شود، صحبت درباره دیدگاه فقهی ایشان درخصوص ولایت فقیه است. برخی این‌گونه مطرح می‌کنند که دیدگاه ایشان همانند مرحوم آخوند خراسانی است که در عصر غیبت، حکومت مشروع را منحصر به معصوم می‌دانند. ما علاقه‌مندیم با نظر فقهی آیت‌ا... وحید در این خصوص به روایت شما بیشتر آشنا شویم.

در خصوص دیدگاه درباره ولایت فقیه؛ ایشان مکرراً تصریح فرمودند که نظر فقهی‌شان در خصوص مسئله ولایت فقیه، هماهنگ با مرحوم آیت‌ا... العظمی خویی است. مبحث ولایت فقیه دو بخش دارد: کلامی و فقهی. در بخش کلامی، هیچ اختلاف نظری میان شیعه وجود ندارد؛ همه معتقدند ولایت فقیه در تداوم امامت است و انکار آن به معنای انکار امامت است. آیت‌ا... وحید نیز در مباحث کلامی هیچ تردیدی نداشتند و به ولایت فقیه معتقد و پایبند بودند.

اختلاف نظر فقهی میان امام خمینی(ره) و آیت‌ا... خویی در این است که امام (ره) قائل به «ولایت مطلقه فقیه» هستند، در حالی که مرحوم آیت‌ا... خویی قائل به «ولایت حسبه» هستند. معنای ولایت حسبه این است که در امور حسبی و حفظ مصالح اسلام که اذن شارع در آن‌ها لازم است، فقیه جامع‌الشرایط ولایت دارد. خود آیت‌ا... خویی نیز حکومت را جزو امور حسبه می‌دانستند؛ چنان‌که می خواهم عرض کنم، مراجع ما همگی حامی انقلاب بوده‌اند و الان نیز همین گونه است. مرحوم علامه شیخ حسین فضل‌ا... از علمای لبنان در این خصوص تعبیر زیبایی داشتند که: «اگر این انقلاب برگردد، لَم یُعبَدِ اللهُ فِي الأَرضِ أَبَداً؛ عبادت خدا در روی زمین از بین خواهد رفت.» بنابراین، ممکن است عالمی نسبت به عملکرد فلان مسئول یا شخص بنده انتقاد داشته باشد، اما این به معنای مخالفت با اصل انقلاب نیست.

حاج‌آقا، با ارتحال فقیهان و مراجع بزرگی همچون آیت‌ا... وحید و دو ماه قبل از ایشان آیت‌ا... العظمی شبیری زنجانی، دغدغه‌ای درباره خلأ فقهای بزرگ در حوزه مرجعیت مطرح می‌شود. حوزه علمیه در فقدان این شخصیت‌ها دچار چه کمبودی می‌شود؟

از صدر اسلام تاکنون روند به همین منوال بوده است؛ علمایی می روند و شاگردانشان جایگزین